

ANSGAR TEOLOGISKE HØYSKOLE

SEMINAROPGAVE

Emnegruppe:

KRL 100 – Kristendomskunnskap med religions- og livssynskunnskap.

Modul:

KRL 102 – Bibelen.

Kurs:

NT - innledning og oversikt.

Opgaveordlyd til oppgave 21.

Gjør rede for de viktigste innledningssspørsmål til dobbeltværket Lukas evangelium/Apostlenes gerninger, og drøft spesielt historie genrens funksjon i antikken.

Undervisnings periode: fra og med uke 33-44.

Dato for indlevering: 31. okt. 2003.

Vejledningslærer Lars Råmunddal.

Kandidat nr. 155

Antal ord: 4012.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.0. INDLEDNING	3
1.1. PROBLEMFORMULERING	3
1.2. AFGRÆNSNING	3
1.3. LÆSEVEJLEDNING	3
1.4. BRUGTE FORKORTELSER FRA BIBELEN	3
2.0. HOVEDAFSNIT	4
2.1. INDLEDNINGS SPØRGSMÅL TIL LUK-ACTA VÆRKET.	4
2.1.1. <i>Det eneste dobbeltværk vi finder i NT's Kanon.</i>	4
2.1.2. <i>Hvem er Acta og Luk skrevet til? [Adressering]</i>	5
2.1.3. <i>Forfatter spørgsmålet til Luk & Acta? [Forfatterskab]</i>	5
2.1.3.1. Var forfatteren øjenvidne?	5
2.1.3.2. Hvem var forfatteren?	6
2.1.4. <i>Hvornår er Luk & Acta skrevet? [Datering]</i>	7
2.2. GENRENS HISTORIE	9
2.2.1. <i>Beskrivelse af genrens historie i sin samtid på NT tid.</i>	9
2.2.2. <i>Luk-Acta værkets funktion i antikkens historie genre.</i>	10
3.0. OPSUMMERING OG KONKLUSION	12
LITTERATURLISTE	13

1.0. INDLEDNING

1.1. *Problemformulering*

Jeg forstår oppgaveordlyden som todelt dvs. at den har en redegørende del, hvor indledningsspørgsmålene til Lukas evangeliet og Apostlenes gerninger som dobbeltværk fremlægges. Og en drøftende del af dobbeltværket, hvor der specielt ses på dobbeltværket som historisk genre i sin samtid.

I opgaveordlyden bedes der om at gøre rede for de *vigtigste indledningsspørgsmål* til *dobbeltværket*. For at kunne dette bliver jeg først nød til at drøfte, hvorvidt jeg kan se på Lukas evangelium og Apostlenes gerninger som et *dobbeltværk*, da dette spørgsmål forudsætter hele opgaveordlyden.

Ud fra dette kan jeg danne mig et overblik ståsted for den videre behandling af indledningsspørgsmålene.

Ud fra min opgaveforståelse vælger jeg da at skrive en opgave som er løbende redegørende og drøftende. Jeg vil dog afsnitmæssigt se på dobbeltværket som en historisk genre for sig selv. Sidstnævnte vil jeg bruge ca. ¼ af hovedafsnittet på.

1.2. *Afgrænsning*

Pga. omfang af opgaven vælger jeg ikke direkte at komme ind på skrivested og kildebrug i indledningsspørgsmålet.

1.3. *Læsevejledning*

Først gennemgår jeg hvorvidt vi kan se på Lukas og Apostelens gerninger som dobbeltværk eller ikke. Videre vil jeg se på adresseringsspørgsmålet. Hvorefter jeg vil se på forfatterspørgsmålet og til sidst tidspunkt for tilblivelse af skriftet.

Herefter vil opgaven rette sig ind på at redegøre og drøfte dobbelt værket, som historie genre, i sin samtid på NT tid.

1.4. *Brugte forkortelser fra Bibelen¹.*

Luk.	Lukas evangelium
Acta	Apostlenes gerninger
Mark	Markus evangelium
Matt	Mattæus evangelium
Kol.	Paulus´ brev til Kolossenserne
Filem	Paulus´ brev til Filemon
2. Tim	Paulus´ andet brev til Timotheus.

---

¹ Bibelen;DK;1996.

2.0. HOVEDAFSNIT

2.1. *Indlednings spørsmål til Luk-Acta værket.*

2.1.1. **Det eneste dobbeltværk vi finder i NT's Kanon.**

Vi finder andre dobbelt værker i GT, som fx 1-2 Samuelsbog og 1-2 Kongebog. Men det specielle er at Luk-Acta værket ikke står efter hinanden i kanon. Det er også vigtigt at bemærke at Luk og Acta aldrig har stået efter hinanden i kanon, plus at de tidlig fik hver sin titel. Derved kan vi ikke sige sikkert om Luk og Acta oprindelig er skrevet sammen. Spørgsmålet lyder da om vi kan se på Luk-Acta. som et dobbeltværk?

Ser vi på skrifterne rent fysisk vil Luk-Acta værket, til sammen være 20m papyrusrulle, som er for langt til og kunne være på en rulle.² Dermed kan vi konkludere at der er lille sandsynlighed for at Luk-Acta værket har fremstået som en skriftlig rulle.

Desuden forligger Acta i to versioner, "alekandrinske", som vores kanon følger, og den "vestlige", som er ca. 10% længere. Dette gælder bare Acta, og dermed kan det tyde på at Acta og Luk. er udgivet på to forskellige tidspunkter. Men uanset om de er skrevet som et værk eller ikke, ser vi klare sammenhænge mellem de to værker.

Et argument for at se Luk og Acta som to separate værker, ville være at de aldrig har stået efter hinanden i nogen håndskrift til NT. Plus de tidlig fik hver sin titel. At Acta forligger i to udgaver (to længder) og dette gør Luk ikke, giver også overvejelser omkring hvorvidt vi kan se på Luk og Acta som dobbelt værk. Det kan tyde på at de fra starten var skrevet som to separate værker og bliver derfor nød til at læses sådan. I tillæg kommer det oldkirkelige vidnesbyrd som siger at de aldrig har stået efter hinanden.

Som modsvar kan der nævnes, at det kan skyldes praktiske årsager omkring papyrusrulle længde, der har gjort at dobbeltværket blev delt i to. Pga. at Luk-Acta værket blev skrevet i to bind af praktiske grunde, er det fuldt sandsynligt at de er blevet adskilt på et tidligt tidspunkt. Men vigtigst af alt, når det gælder drøftelse omkring hvorvidt Luk og Acta kan ses på som dobbelt værk, er forfatter(ne/en)s forord. I Luk 1;1-4 taler skete blandt *os*, dvs. at forfatteren sætter sig selv ind i den historiske hændelse. Videre at i Acta. 1;1-2, knyttes første bind til det andet bind. Til det oldkirkelige vidnesbyrd er det vigtigt at nævne at oldkirken godt nok aldrig har sat Luk og Acta efter hinanden i kanon, men både biskop Ireneus (ca. 135-200 e.Kr.) og den ny testamentlige liste Canon Muratori (ca. 170-180 e.Kr.) siger at det er lægen Lukas som er forfatter til både Luk og Acta. Dette leder os hen på forfatter spørgsmålet.

(Resten af opgaven tager udgangspunkt i at det er den samme forfatter, som har skrevet Luk og Acta. Dermed afgrænser opgaven sig fra at tage hensyn til et evt. todelt forfatter syn i; *hvem der skrev Luk og Acta*, og i spørgsmålet i *hvor og hvornår Luk og Acta er skrevet*.)

---

² Råmunddal;2001/2002;s24

2.1.2. Hvem er Acta og Luk skrevet til? [Adressering]

Umiddelbart vil svaret til dette være den *højtærede Theofilus*³ som det står i forordne til de to skrifter. Det videre spørgsmål vi da må stille er; hvem er denne Theofilus? Dette er vanskeligt at svare på. En del forskere mener at fordi der står *højtærede* indikere det at det er en romersk embedsmand, da man normalt brugte denne titel til sådan civilstande. Andre mener at det er umuligt ud fra denne titel og indikere om hvem modtageren var.

Men hvis Luk-Acta værket er skrevet til en romersk embedsmand er adressaten klart en hedningkristen.

Se vi på selve skrifterne er der også forskellige meninger om hvorvidt vi ud fra teksten kan se at den er skrevet til en hedning. I så fald referer forfatteren til Septuaginta⁴ på en sådan måde at det forudsætter at modtageren kender GT. Videre er formulering ”*som du er blevet undervist i*”⁵ en indikation på at modtageren har været troende i en tid, da han har modtaget undervisning. Videre er forfatteren også klar på at evangeliet også gælder for hedninger.

Den mest udbredte opfatning er da at adresseringen er til en hedningkristne på baggrund af overnævnte argumenter.⁶

Skal dette da betyde at Luk-Acta-værket kun er skrevet til Theofilus. Sandsynligheden for at forfatteren dedikere et værk til en velstående siger samtidig at ”første” modtageren har økonomi til at publicere værket.

2.1.3. Forfatter spørgsmålet til Luk & Acta? [Forfatterskab]

” Luk. og Acta. Er skrevet av en og samme forfatter. Dette fremgår av innledningen til de to bøkene, som begge er tilegnet Theofilus (Luk 1;3, Acta 1;1), og det bekræftes av språk og stil.”⁷ Hvalvik forsætter med at argumentere ud fra at Luk. og Acta. også indholdsmæssigt har klare forbindelser. Dette ses især i slutningen til Luk som peger frem til handlingen i Acta. Samtidig er det vigtigt at nævne at både Luk og Acta fremstår som anonyme skrifter.

2.1.3.1. Var forfatteren øjenvidne?

Der er forskelligt syn på hvorvidt man kan se at forfatteren har været øjenvidne til det han skriver. I Luk 1b står der ”...*som har fundet sted iblandt os*”.⁸ Dette kan indikere at forfatteren var blandt dem hvor det skete. Dvs. forfatteren her da siger at han var øjenvidne. Men gå vi videre til vers 2 står der ”...*sådan som det er blevet overleveret os af dem, der fra begyndelsen var øjenvidner*...”. Her står der at forfatteren har fået det overleveret fra de som var øjenvidner fra begyndelsen. Spørgsmålet bliver da hvad forfatteren mener med, at det har fundet sted iblandt os. Var det fordi at forfatteren levede på det tidspunkt, men aldrig selv så eller hørte Jesus, eller var det fordi at han var en af de mange tilhørere i mængden? Hvornår forfatterens omvendelse har fundet sted ved vi ikke. Dette er spørgsmål som ikke kan besvares med sikkerhed. Men at det er sikkert kan vi dog sige ud fra Luk 1;1-4 at forfatteren har tilegnet sig *større* viden om hvordan *begivenhederne*⁹ har fundet sted via andre øjenvidner.

³ Luk 1;3b og Acta 1;1.

⁴ Den græske udgave af GT.

⁵ Citat Luk 1;4b.

⁶ Hvalvik;2002;20ff.

⁷ Citat Hvalvik;2002;s13.

⁸ Bibelen;DK 1996. Side 919.

⁹ Begivenheder: fremstillingen af den historiske biografi af Jesus

2.1.3.2. Hvem var forfatteren?

Acta afslører mere af forfatteren end Luk, da forfatteren i den anden del tydeligt tilkendegiver at han har været øjenvidne til en del af de historiske hændelser. Dette ser vi ud fra de såkaldte *vi-afsnit*¹⁰. Forfatteren har da været en del af Paulus' kreds af medarbejdere. Man kan argumentere med at de såkaldte *vi-afsnit* ikke siger noget om hvorvidt forfatteren har været til stede, da forfatteren lige så godt kan have skrevet disse afsnit som afskrifter af en dagbog. Men et sådant argument vil forudsætte af tematikken ændrer sig i *vi-afsnitene*, men sprog og stil er den samme i forhold til resten af Acta.

Et bedre argument mod *vi-afsnitene* som ugyldigt for forfatterbestemmelse, er at man i antikkens historieskriver finder en del skrifter som er skrevet ved brug af personlig pronomen¹¹. Fx med 3. person vil det da være naturligt at forfatteren omtaler sig selv i jeg-form, selvom at forfatteren aldrig har været der. Det er derfor ikke enestående at forfatteren skrifter fra 3. person til 1. person set ud fra andre historieværker i antikken. *Vi-afsnitene* kan dermed ses på som et litterært virkemiddel i antikkens kontekst.¹²

Uanset om *vi-afsnitene* ikke kan sige noget om hvem forfatteren er, siger det i alle tilfælde at forfatteren har haft god tilgang til de historiske kilder, og troværdigheden eksisterer da stadig.

I forfatter spørgsmålet er det også interessant at se på det oldkirkelige vidnesbyrd. Som førnævnt er det ifølge biskop Ireneus og NT listen Canon Muratori, lægen Lukas som er forfatter til både Luk og Acta. Der findes ikke et andet vidnesbyrd fra oldkirken, der siger noget om at Lukas ikke skulle være forfatter af Luk og Acta.¹³ Men det er dog vigtigt at nævne at Luk og Acta. aldrig i kanon historien har stået efter hinanden. Dette burde da være logisk at de blev placeret sådan, da de blev set på som et samlet værk med samme forfatter. Denne modsætning forbliver uløst.

I Kol. 4;14 gives der også videre hilsner "...*fra den kære Lukas, lægen...*" som dermed indikerer at have været en del af Paulus' medarbejderkreds. At samme Lukas skal være forfatter af Luk. og Acta. er omdiskuteret.¹⁴ Foruden Kol 4;14 finder vi i Filem. 24 og 2. Tim 4;11 en lignende indikation af lægen Lukas som var Paulus' medarbejder. Men disse vers kan ikke give nogen sikkerhed for at denne medarbejder var forfatteren af Lukas.¹⁵ Men sandsynligheden er der, da Paulus' breve er skrevet både før Luk og Acta blev nedskrevet.

Reicke skriver "...*Muratoris kanonlista från ungefär samma tid samt Ireneus' skrift mot heretikerna. De två senare källorna framställa Lukas huvudsakligen så som Pauli ledsagare*"¹⁶. Riecke argumenterer også med, at man ud fra navnedateringen af evangeliet og ud fra de oplysninger vi har, at lægen Lukas er forfatter til Luk og Acta. Alt i alt viser dette os at vi ud fra kanonhistorien også kan påstå med rimelig faste argumenter, at lægen Lukas skulle være forfatter af Luk og Acta.

Men festen begynder ikke her for et andet problem opstår når vi konkluderer at lægen Lukas er forfatter af Acta, da han dermed havde stor kendskab til Paulus' teologi og biografi.

¹⁰ (ApG. 16;10-17, 20;5-15, 21;1-18, 27;1-28;16).

¹¹ Stedord

¹² Hvalvik;2002;s14.

¹³ Hvalvik;2002;s14-15.

¹⁴ I denne resonation tages der ikke hensyn til hvorvidt Paulus er forfatter til Kolossensbrevet. Men hvorvidt Paulus har skrevet Kol eller ikke, forhindrer ikke vers 4;14 til og indikere at lægen Lukas var med i Paulus' medarbejder flok.

¹⁵ Tjalve;1986;s21ff

¹⁶ Citat Reicke;1962;s12.

Vi kan kalde det for det *Teologiske og Biografiske problem*. Diskussionen opstår fordi der kan ses modstridende punkter i den Paulus der bliver fremstillet i Acta. i forhold til den Paulus der fremstilles i Paulus' egne brev. Der er ubetinget her nogle huller der er svære at forklare. Overensstemmelserne går på det historiske *biografiske* liv Paulus levede og hans *teologi*. Paulus' teologi og brudstykker af hans biografi er fremstillet i hans brevlitteratur. Når det gælder det teologiske, kan der eksempelvis nævnes at den fremstillede Paulus i brevlitteraturen, er mere frigjort fra Moseloven, end den Paulus som vi møder i Acta. Fx tillader Paulus Timoteus at blive omskåret i Acta 16;3 og i Gal. bruger Paulus selv meget plads til at gøre op med omskærelse som nådemiddel, som for at forhindre at de kristne lod sig omskære for at underlægge sig jødisk lov. Denne uoverensstemmelse kan dog forenes ved at se på Acta 16;3 kontekstualisering af Timoteus når det gjaldt mission for jøder. Som Paulus selv siger *"For jøderne er jeg blevet som en jøde for at vinde jøder...."*¹⁷.

Dette har indflydelse på forfatterspørgsmålet, fordi det sætter tvivl ved om lægen Lukas kan være forfatter af Acta. Men det ville være mærkeligt, at en *kære* medarbejder af Paulus ikke kendte hans teologi godt nok til, at kunne skildre den rigtigt via en historisk fortælling.

Hvis vi da alligevel antager at det er lægen Lukas som er forfatter af Acta og dermed også af Luk, kan den teologiske variation forklares med at Paulus havde en udvikling i sin teologi. Men at der findes uoverensstemmelser i den biografiske del er vanskeligere at bortforklare hvis forfatteren er Paulus' medarbejder. (Der findes andre forskelligheder som er vanskeligere at forklare)¹⁸.

Vi kan derfor ikke sige med sikkerhed hvem forfatteren er til dobbeltværket Luk og Acta, men at det er skrevet af den samme forfatter er rimeligt sikkert (afsnit 2.1.1.). Men ud fra stil og tematik i værkerne, kan det tyde på at forfatteren var en veluddannet mand. Dette bliver da samtidig et argument for at den veluddannede læge skulle være forfatteren.

*"Lukas evangeliet er det eneste skrift i Det nye Testamente, som er skrevet på noget, der ligner formfuldendt græsk"*¹⁹. Alene forordene til Luk og Acta siger at dette er en veluddannet og lærd mand, der ved hvordan man skal skrive et historieværk og et biografisk værk. Forfatteren er også dygtig til at få budskabet formidlet til en ikke-jøde, men har samtidig godt kendskab til GT i den græske oversættelse²⁰.

2.1.4. Hvornår er Luk & Acta skrevet? [Datering]

Ud fra den foreløbige gennemgang af Luk-Acta værket vil det virke ulogisk både rent tematisk og historisk at Luk er skrevet efter Acta. Det tematiske ses på de førnævnte to forord. Videre vil det være historisk og kronologisk at starte med Luk, men dette er ikke helt givet. Men antager vi at Acta blev skrevet sidst, vil en datering umiddelbart være enkel. Forfatteren kendte til Paulus og er forfatteren lægen Lukas, vil det være endnu tydeligere. Paulus døde ca. år 64 e.Kr., og da Paulus' død ikke er nævnt i Acta, vil det være naturligt at konkludere at Acta blev skrevet før år 64. På baggrund af forfatterens ellers grundige måde at skrive historieværket og biografien på ville det være usandsynligt at forfatteren undgik at nævne

¹⁷ 1 Kor 9,20-21: *"For dem, der lever under loven, er jeg blevet som en, der står under loven, for at vinde dem, selv om jeg ikke er under loven. v21 For dem, der er uden lov, er jeg blevet som en, der er uden lov, for at vinde dem, selv om jeg ikke er uden Guds lov, men er under Kristi lov. v22 Jeg er blevet svag for de svage for at vinde de svage. Alt er jeg blevet for alle for i det mindste at frelse nogen. v23 Alt gør jeg for evangeliets skyld for selv at få del i det."*

¹⁸ Ifølge Hvalvik er uoverensstemmelsen mellem Acta 15 og Gal 2 udiskutabel.

¹⁹ Citat Tjalve;1986;s21.

²⁰ Septuaginta. Blev brugt af græsk talende jøder i middelhavsområdet.

eller ikke viste om at Paulus var død. Acta skildrer ikke bare det ”gode”, men skildrer den historiske hændelse på godt og ondt²¹. Derfor hvis forfatteren kendte til Paulus’ død, ville den også være nedskrevet i Acta.

Problemet omkring den først nævnte datering opstår som følge resonnement af to-kildehypotesen. To-kildehypotesen hævder blandt andet at forfatteren bag Luk skal have hentet stof fra Mark. Problemet er da at forskere regner med at Mark er skrevet i årene 65-70 e.Kr.²² Dermed bliver Luk nødt til at være skrevet senere for at bibeholde to-kildehypotesen. I tillæg mener en del forskerne, at man kan spore viden, om den historiske hændelse af Jerusalems ødelæggelse i år 70 både i Mark og i Luk.²³ Dermed havner vi med en datering af Luk, som er en del senere end Paulus’ død.

Dateringen bliver derfor kompliceret, da det både er vanskeligt at skille Luk og Acta fra hinanden som to selvstændige værker og at værkerne skulle have to forskellige forfattere, som ikke kendte til hinandens skrifter. For uanset hvilket syn man har på forfatter og sammenhæng mellem Luk og Acta, kan man ikke benægte at Luk og Acta har tematisk og kronologisk sammenhæng.

En udvej ud af denne datering, vil da være at argumentere for, at forfatteren af Acta godt kendte til Paulus’ død, og bare valgte, af fortællermæssige grunde, at undlade at berette om Paulus’ død. Men igen at datere Acta til langt efter Paulus’ død, giver yderlige problemer. Som førnævnt er der forskel på den Paulus, som bliver skildret i Acta, i forhold til Paulus’ egne breve. Dvs. at jo længere vi bevæger os frem i tiden for datering af Acta, desto mindre bliver sandsynligheden for at forfatteren af Acta ikke kender til den Paulinske litteratur og dermed ville have korrigeret på sin fremstilling af Paulus i Acta. Dermed forudsætter Acta som den står nu, et ikke kendskab til Paulus’ brevlitteratur.

Hvis vi påstår at forfatteren er lægen Lukas, bliver vi næsten nødt til at sætte dateringen før Paulus’ død, med mindre vi kan komme på en god forklaring på hvorfor Paulus’ *gode* medarbejder ikke fortæller den hele sandhed om hvad der blev af Paulus.

En mulig forklaring kan være at lægen Lukas ikke nåede så langt i hans historieværk. Måske havde Lukas planlagt at skrive et tredje historieværk, som selvfølgelig ville medtage Paulus’ død. Men alt dette bliver bare hypotetiske forklarings modeller.

Alt i alt bliver det vanskeligt at sige noget sikkert om hvornår Luk og Acta blev skrevet, især hvis vi skal tage hensyn til to-kildehypotesen. Følge virkningen af to-kildehypotesen er stor i denne sammenhæng.²⁴ Ser vi på opgavens kildemateriale har disse et daterings spring på 62-80 e.Kr. alt efter argumentationsvægtlægning.

Men på tros af problematikken vedrørende fastsætning af forfatteren, er det tydelig at forfatteren har skrevet et godt og gennemarbejdet værk. Det som er interessant i denne sammenhæng er at sammenligne forfatterens reduktive måde at skrive med sin samtids skriveteknik og regler.

---

²¹ Fx strid og uenighed mellem Barnabas og Paulus: Acta 15;2 → Strid og diskussion. ELLER Splittelse mellem Barnabas og Paulus pga. at de var uenige om optagelse af en medarbejder (Markus) → Acta 15:36-41.

²² Hvalvik;1999;s201.

²³ Forudsætter kendskab til Jerusalems ødelæggelse: Mark 13;2 & Luk 13;35a, 19;43f, 21;20.

²⁴ Det er skræmmende hvordan den ene slutning efter den anden bygger på først taget antagelser. Som giver følge virkninger igennem hele tekst-forskningen til Bibelen.

2.2. **Genrens historie**²⁵

Ser vi igennem de NT skrifter finder vi bestemte litterær former, dette er ikke skrevet efter forfatterens forogdtbefindende, men er nøje nedskrevet efter de standarder der var for litterærnedskrivning. Der bestemte love for eksempelvis overlevering. Disse love og litterærnedskrivnings teknikker er på naturlig vis i NT's samtid.

I dette afsnit skal vi specifikt se på hvordan disse love og litterærnedskrivnings teknikker var på NT samtid, for at kunne sætte dem i lyset af Forfatterens reduktive brug af dem i Luk-Acta værket.²⁶

2.2.1. **Beskrivelse af genrens historie i sin samtid på NT tid.**

Græsk og romersk tradition:

I antikken var det vigtigt at påstande og udsagn blev fremlagt via øjenvidneskildring. Dvs. at hvis en historieberetning skulle godkendes som sand, var det vigtigt at de som fremlagde beretningen selv havde oplevet den historiske hændelse. Var dette ikke muligt, var det vigtigt at man da havde lyttet til andre øjenvidner.²⁷

Ud over sandhedsmomentet var det også vigtigt at historiens fremstilling skulle være underholdende og nyttig. Men dette måtte på ingen måde gå ud over sandhedsmomentet.

Den almindelige kronologiske fremstilling startede gerne med et forord af forfatteren som virkede som forklarende til historien eller skrive metoden. Herefter kom selve den historiske fremstilling, som gerne fremstod i forskellige episoder. Det blev dermed historie forfatterens vigtigste opgave at sammensætte disse episoder i tidsmæssig helhed. Episoderne blev gengivet i både handlingens referater og direkte tale af aktører. Især direkte tale var vigtig i forklaringen af hvorfor folk handlede som de gjorde. Historie fremlæggelserne var dermed ikke præget af forfatterens forklarings modeller af, hvorfor aktørerne gjorde som de gjorde. Dette lå direkte implicit i aktørernes tale, som vi kender det fra skuespil og teater i dag.

Talen kunne tit ikke gengives direkte som den historie aktør havde sagt det, da historieskriverne ikke altid havde direkte citat. Derfor blev det historieskriverens opgave at formulere de taler som episoderne krævede, så nær aktørens personlighed og den historiske situation som muligt. Dermed blev denne gengivelse et nøje arbejde, for at få den så lig på den faktiske tale.²⁸

Jødisk historiskrivning:

Før Jesu tid, blev de historiske værker i GT skrevet; Firebogsværket²⁹, det deuternomistiske³⁰ og det kronistiske historieværket³¹. På Jesu tid levede Josefus (ca. 37-100 e.Kr.) som skrev en række historiske værker, men det vigtige i denne sammenhæng er at Josefus også klart har de typiske træk fra den græsk-romerske historieskrivning. Men til forskel fra de typiske græsk-romerske historieskriverne er Josefus som jøde også optaget af Guds rolle i historien.

²⁵ Genrens historie.

²⁶ Noack;1998;108ff.

²⁷ Hvalvik;1999;s249ff.

²⁸ Historie skriveren skulle derved være dygtig til at skrifte "tale" stil alt hvilken aktør som talte.

²⁹ 1-4 Mosebog.

³⁰ Fra 5 Mosebog til og med 2 Kongebog.

³¹ 1-2 Krønikebog, Esra og Nehemja.

På samme måde er forfatteren af Luk optaget af det samme i sit historieværk, og dette leder os hen på en drøftelse af Luk-Acta værket som specielt historie genre i sin funktion i antikken.

2.2.2. Luk-Acta værkets funktion i antikkens historie genre.

Luk. har klare lighedstræk med antikkens biografi. Har fokus på en person «Jesus fra Nazaret». Men ser vi Luk 1;1-3 kan det tyde på at forfatteren ikke bare vil skrive en biografi af Jesus fra Nazaret, men også klart lave et nøje historie værk om den faktiske historiske hændelse³². Dermed vil det være nærliggende og se på Luk som kombination af et historieværk og en biografi.³³

Acta er derimod et klart historieværk. Acta har også tydelige klare ligheder med antikkens andre historieværker.

At sammenligne jøden Josefus apologetiske³⁴ værk med dobbeltværket er også interessant fordi forfatteren af Luk og Josefus skriver med samme stil i sin historiske genre. I Josefus' anden del af hans historieværk skriver han; *"I den første bog, min ærede Epafroditus, har jeg skrevet om..."*³⁵. Det samme gør forfatteren af Luk, og det fortæller os at den aktuelle forfatter skrev et historieværk som i den grad var funktionel i antikken.

Som beskrevet i afsnit 2.1.3.2. gør forfatteren sig umage med at skrive sådan at hans værk kan blive godkendt som historisk værk. Som der står i forordet til Luk *"...har også jeg besluttet nøje at gennemgå alt forfra og nedskrive det for dig i rækkefølge..."*³⁶. Dette indikerer at forfatteren er bevist om hvordan han skal få sit historie værk godkendt som troværdig i sin samtid.

I problematikken i hvorvidt forfatteren var øjenvidne er omtalt i afsnit 2.1.3.1., men uanset om forfatteren var øjenvidne eller ikke, er forfatteren i alle tilfælde nøje med at opfylde kriterierne om fleres øjenvidner til godkendelse af en historisk beretning.

37

Hvorvidt forfatteren bruger den underholdne værdig i sin reduktive metode, er vanskelig at sige nogen om uden af kende datiden humor. Men udtryk som *"Det er lettere for en kamel at komme igennem et nåleøje end for en rig at komme ind i Guds rige"*³⁸ er et eksempel på en morsom vending, som kommer med et egentlig budskab.³⁹ Men selvom at vi finder samme morsomhed i de andre synoptiske evangelier, siger dette alligevel at forfatteren kendte sine kriterier for at historiens fremstilling skulle være underholdende uden at miste sandhedsmomentet.

I Luk' fremstilling af den historie hændelse er forfatteren meget nøje med at gengive alt i kronologiske rækkefølge. Desuden gør han også brug af de retningslinjer der var omkring

³² 10.4.2

³³ Noack;1998;105ff.

³⁴ [Forsvar]

³⁵ Citat Hvalvik;2002;s13.

³⁶ Bibelen;DK 1996.s919. Luk 1;3.

³⁷ Ser vi Luk udgaven af evangeliet i forhold til de to andre synoptiske evangelier, er det klart at denne forfatter har sin egen stil. Hans måde og beskrive jødiske termer og begreber på er langt mere nøje og forklarende end både Matt og Mark. Og i tillæg er denne forfatter også klar på hvorvidt evangeliet også glæder hedninger. (Er omdiskuteret). Dette er klart på flere måde men mest af alt at forfatteren (lægen Lukas) højst sandsynlig selv hedninge kristen, og at han skrev til Theofilus, som sandsynligvis var romerske embedsmand og dermed hedning. Gornitzka:s59 & s60.

³⁸ Luk 18;25

³⁹ Vi finder samme morsomhed i de andre synoptiske evangelier (Matt 19;24 & Mark 10;25).

direkte tale. Når forfatteren gengiver samtaler og taler lader han oftest aktøerne tale for sig selv og tillægger dem ikke nogen forklaring. Dermed bliver Luk-Acta værket ikke præget af forfatterens forklarings modeller. Mens forfatterpræget ligger i hvad han har tillader mere eller mindre plads.

3.0. OPSUMMERING OG KONKLUSION

Først så vi på de generelle indledningsspørgsmål til Luk-Acta værket. Der blev drøftet hvorvidt vi kunne se på Luk og Acta som et dobbeltværk. De fleste argumenter findes i et svar som taler for et dobbelt hver både tematisk og historisk. Herefter så vi at adresseringen umiddelbart henviste til hedningekristne. Udfra vægtlægningen af evangeliets gyldighed til hedningen er en sådan konklusion naturlig. Videre blev forfatterspørgsmålet drøftet. Først drøftede vi forfatteren som øjenvidne. Videre så vi på det oldkirkelige vidnesbyrd; at det skulle være lægen Lukas, også kendt som Paulus' missionsmedarbejder, som har skrevet Luk og Acta. Modargumenterne gik på at der var uoverensstemmelser mellem teologien i Paulus brevene og Acta. Dermed kunne det ikke være, denne *medarbejder* af Paulus. Disse teologiske modsætninger er dog ikke en entydig sag, da der findes argumenter for samhørighed i teologien og forklaringsmodeller. Efterfulgt kom en drøftning af dateringen af Luk-Acta værket. Her var der et daterings spring på 62-80 e.Kr. alt efter argumentationsvægtlægning. Hovedproblematikken gik på en såkaldt følge datering efter to-kildehypotesen. Herefter fulgte forklaringer af hvorfor Paulus' død ikke var beskrevet i Acta.

Herefter så vi på hvordan Luk-Acta værket var en bestemt og målrettet genre i sin samtid. Først så vi generelt på den generelle måde at skrive biografier og historie værker på NT tid. Typiske kendetegn var at forfatteren selv skulle have set den historiske hændelse, eller også var det vigtigt at have øjenvidner som kilder. Videre var det også vigtigt at værket var underholdende uden at miste reelle gengivelse. Kronologiske rækkefølge i gengivelsen var også vigtig. Og ikke mindst retningslinjer for gengivelse af direkte tale, hvor man lod aktørerne tale for sig selv uden tillægs forklaringer. Alle disse typiske kendetegn så vi at forfatteren var bevist om i sit reduktive arbejde med Luk-Acta værket.

LITTERATURLISTE

- Bibelen;DK;1996. «*Den hellige Skrifs kanoniske Bøger*». Det Danske Bibelselskab 1996. Standardudgaven 1. udgave. 9 oplag.
- Gornitzka
Robert W. Gornitzka. «*Ord som lever – Budskapet i Det Nye Testamentets bøker*». Akademisk Fagforlag AS. Ansgar Teologiske Høgskole.
- Hvalvik;2002.
Reider Hvalvik. «*Fra Jerusalem til jordens ender*». Genesis forlag 5. udgave 2002.
- Hvalvik;1999.
Reider Hvalvik og Terje Stordalen. «*Den store fortellingen*». Det Norske Bibelselskap Oslo 1999.
- Norak;1998.
Bent Noack. «*Det nye testamente og de første kristne årtier*». Gads Forlag København 3 udgave, 12. oplag 1998.
- Reicke;1962.
Bo Reicke. «*Lukas evangeliet*». Diakonistyrelsens Bokforlag. Stockholm 1962.
- Råmunddal;2001. «*Nytestamentelig Samtidshistorie*». Ansgar Teologiske Høgskole 2001.
- Råmunddal;2002
Lars Råmunddal. «*Oversikter og bakgrunnsmateriale til den nytestamentlige innledningslære*». KRL 101 Bibelen innledning og oversikt. Ansgar Teologiske Høgskole 2001/2002.
- Tjalve;1986.
Lars Tjalve. «*Lukasevangeliet fortolket*». Det danske Bibelselskab København 1986.